

УДК 338.47

*Інна Хоменко, к.е.н., доцент
(Чернігівський національний технологічний університет)*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР У РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

В даній статті розглянуто світовий досвід форсування мережеских структур у реальному секторі економіки. Створення кластерів характерне як для міжнародної, так і для національної економіки, при цьому такі об'єднані компанії можуть мати галузеву і національну специфіку і здійснювати міжгалузеву і транснаціональну діяльність, отримуючи при цьому соціально-економічний ефект. Обґрунтовано мету проведення антикризової стратегії розвитку реального сектору економіки на основі формування кластерів та альянсів. Розроблено шляхи реалізації кластерного напрямку державної стратегії розвитку реального сектора. Визначені передумови та обґрунтована доцільність їх створення в країні для підвищення конкурентоспроможності її регіонів, проаналізовано становлення кластерних об'єднань у провідних країнах світу. Розглянуто основні напрями впровадження здобутків світового досвіду формування кластерних і мережеских об'єднань в Україні. Виокремлено ознаки кластерів, сформовані на основі досліджень функціонування мережеских структур у світі, які є необхідними характерними елементами кластерів для досягнення ними ефекту не лише на регіональному, а й на світовому ринках.

Ключові слова: кластер, транспортний кластер, мережескі структури, стратегія розвитку, мережескі структури світу, стратегічні альянси.

*Інна Хоменко, к.э.н., доцент
(Черниговский национальный технологический университет, Украина)*

МИРОВОЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ СЕТЕВЫХ СТРУКТУР В РЕАЛЬНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

В данной статье рассмотрен мировой опыт форсирования сетевых структур в реальном секторе экономики. Создание кластеров характерно как для международной, так и для национальной экономики, при этом такие объединенные компании могут иметь отраслевую и национальную специфику и

© Хоменко І.О., 2015

осуществлять межотраслевую и транснациональную деятельность, получая при этом социально-экономический эффект. Обоснована цель проведения антикризисной стратегии развития реального сектора экономики на основе формирования кластеров и альянсов. Разработаны пути реализации кластерного направления государственной стратегии развития реального сектора. Определены предпосылки и обоснована целесообразность их создания в стране для повышения конкурентоспособности ее регионов. проанализированы становления кластерных объединений в ведущих странах мира. Рассмотрены основные направления внедрения достижений мирового опыта формирования кластерных и сетевых объединений в Украине.

Выделены признаки кластеров, сформированные на основе исследований функционирования сетевых структур в мире, которые являются необходимыми характерными элементами кластеров для достижения ими эффекта не только на региональном, но и на мировом рынках.

Ключевые слова: кластер, транспортный кластер, сетевые структуры, стратегия развития, сетевые структуры на мировом рынке, стратегические альянсы.

*Inna Khomenko, Ph.D., associate professor
(Chernihiv National University of Technology)*

WORLD EXPERIENCE IN FORMATION NETWORK STRUCTURES IN THE REAL ECONOMY

This paper deals with international experience forcing network structures in the real economy. Creating clusters characteristic for both the international and the national economy, with the following companies may have combined sectoral and national specifics and implement inter-sectoral and transnational activities, gaining a socio-economic impact. Grounded purpose of carrying out anti-crisis strategy of development of the real economy through the formation of clusters and alliances. Developed ways to implement the cluster area of state development strategy of the real sector. Preconditions and expediency of their establishment in the country to improve the competitiveness of its regions. analyzes the formation of cluster associations in leading countries. The main directions of implementation achievements of international experience of cluster formation and networking organizations in Ukraine. Thesis there is determined signs clusters formed based research operation of network structures in the world, which are necessary elements characteristic clusters to achieve their effect not only regionally but also internationally.

Keywords: cluster, cluster transport, network structure, strategy development, network structure of the world, strategic alliances.

Постановка проблеми. XXI ст. вирізняється активними організаційними змінами. Ці зміни стосуються не лише країн з розвинутою економікою, а й тих, що перебувають на шляху переходу та перейшли до моделі ринкової економіки. Такі зміни, перш за все, пов'язані з поглибленням глобалізаційних та інтеграційних процесів у господарському житті суспільства, а також з інтернаціоналізацією еко-

номіки в цілому. А такі процеси супроводжуються невизначеністю, нестабільністю, динамічними процесами, що постійно вимагають моніторингу змін. Тому з метою мінімізації ризиків усі господарюючі суб'єкти можуть застосовувати мережеві структури, адже саме такі форми територіального співробітництва набагато краще реагують на зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі, а це, у свою чергу, означає, що вони є значно гнучкими порівняно з традиційними методами виживання та сприяють швидкій адаптації. При цьому кожен об'єкт залишається автономним, але перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими та отримує особисту користь від такого співробітництва. Світовий досвід свідчить про широке і досить успішне формування мережевих структур, таких як кластери та альянси. Оскільки мережеві структури спрямовані на досягнення конкурентних переваг в умовах глобалізації економіки, то проблема кластеризації економіки України є надзвичайно актуальною та вимагає вирішення з боку науковців і практиків.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вагомий внесок у комплексне дослідження та формування головних засад теорії мережевих структур належить багатьом вітчизняним і зарубіжним науковцям, серед яких: Д. Белл, М. Портер, О. Солвелл, Т. Андерсон, Соколенко С.І., Войнаренко М.П., Длугопольський О.В., Осипов В.М., Волкова Н.Н., Сахно Т.В., Третяк В.П., Владимиров Ю.Л., Асаул А.Н., Цихан Т.В., Марков Л.С., Меньшеніна І.Г., Алімов О.І., Беседін В.А., Буркинський З.А., Гранберг Л.М. та інші. Але багато питань, що стосуються світового досвіду принципів створення, оцінки доцільності та ефективності функціонування кластерних утворень потребують подальших досліджень.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження світового досвіду формування мережевих структур (кластерів, альянсів в умовах розвитку реального сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою покращення економічного стану регіонів потрібно, щоб кожен регіон застосовував свої неповторні переваги у порівнянні з іншими та створював нові можливості для свого розвитку.

Тож сьогодні постає питання про застосування галузевого підходу до розвитку галузей народного господарства. Таким інструментом, що стимулює і сприяє розвитку економіки, є підхід формування мережевих структур (кластерів, альянсів). Він ґрунтується на географічній інтеграції взаємопов'язаних виробництв, формуванні виробничих зв'язків між різними структурами. Ідея кластерів є джерелом конкурентоспроможності та сприяє активному розвитку економіки регіонів, а в результаті й глобальної економіки. В останні десятиліття така концепція формування мережевих структур активно розвивається та застосовується майже у всіх країнах світу.

Світовий досвід свідчить про її широке впровадження у практичну діяльність, зокрема у країнах Південної Америки, Східної Європи та Океанії, а також у країнах Європейського Союзу та Сполучених штатів Америки.

Процесами кластеризації охоплено більше 50% економік провідних країн світу. А це означає, що альянси та кластери є головними складовими як національних, так і регіональних планів економічного розвитку. Вони виникають на національному, регіональному і муніципальному рівнях.

Концепція мережевих структур як інструмент розвитку була сформульована М. Портером ще на початку 90-х рр. XX ст. і у XXI ст. набула свого широкого застосування у світі. Дослідження та глибокий аналіз показників діяльності численних успішних американських та європейських корпорацій є базою, передумовою її

виникнення. М.Портер у роботах, що присвячені темам індустріальних (The Competitive Advantage of Nations) та регіональних кластерів (On Competition) у деталях описує глибокі взаємозв'язки між партнерством кластерів та конкурентоспроможністю підприємств та галузей промисловості. У цих роботах він зауважує, що перевагу розумно надавати економіці кластерів, а не ізольованим фірмам, підприємствам і галузям.

Світовий досвід практичного застосування кластерної моделі виробництва свідчить про його виняткову популярність. В останнє двадцятиріччя спостерігається активна незгасаюча боротьба багатьох країн з приводу підвищення рівня своєї конкурентоспроможності та стійкості. Основним завданням, можна навіть сказати головною метою, кожної держави за ринкових умов господарювання стала мобілізація зусиль задля підвищення рівня конкурентних переваг. Світовий досвід свідчить, що з метою реалізації цього стратегічно важливого завдання більшість держав світу застосовує кластерну модель виробництва.

В Україні ж найперші спроби використання кластерної моделі були зроблені на підприємствах Хмельницької області та на Поділлі, а згодом і в Прикарпатті, Полтаві та інших регіонах. Ці моделі були спрямовані на просування у виробничу практику концепції формування порівняно нової для нашої країни системи – кластерів, а на практиці підтвердили свою ефективність та перспективність. Результати цього направлені на посилення інтеграційних процесів у країні з метою активізації розвитку реального сектору економіки.

Досвід України свідчить про те, що стратегію науково-технічного розвитку раціонально розвивати саме на підході формування мережових структур. Яскравим прикладом є створена Державна холдингова компанія «Титан України». При утворенні до її складу ввійшли такі компанії, як ВАТ «Сумихімпром» і ДАК «Титан».

Світовий досвід свідчить про той факт, що формування мережових структур (кластерів, альянсів) є достатньо витратним процесом, фінансування половини якої повинна брати на себе держава. Таке фінансування може здійснюватися за рахунок національного та регіонального бюджетів. При цьому важливо зазначити, що кластери широко використовують нові механізми фінансування, в т.ч. формування кредитних спілок, аутсорсингу та субконтрактингу.

Також, розкриваючи дану тему, надзвичайно важливо виокремити цілу низку специфічних особливостей, що є ключовими характеристиками формування різноманітних мережових структур.

1) Необхідність географічної близькості та значний вплив географічних особливостей регіону.

Ядром, центральною ідеєю мережової концепції є географічна концентрація. Це свідчить про те, що всі учасники мережових структур повинні бути зосереджені в одному чи в сусідніх регіонах, навіть у тому випадку, якщо дана мережева структура включає в себе кілька країн.

Здійснивши аналіз інформації щодо 700 кластерів у різних державах світу, можна помітити, що у 68% випадків кластери концентруються в межах міста, а у 21% на території у межах одного регіону (чи штату), а значно менша кількість кластерів перебувала в межах цілої групи регіонів, країни чи на межі між ними.

Така характеристика учасників мережових структур безпосередньо чи опосередковано має ряд своїх переваг. За даними проведених досліджень мережових структур у світі зроблено висновки, що територіальна локалізація учасників кластеру сприяє, по-перше, ефективному та раціональному використанню учасниками даної

структури місцевих природних ресурсів, а також трудового та виробничого потенціалів, по-друге, сприяє посиленню процесів спеціалізації між учасниками. Також можливо досягти зниження трансакційних витрат, особливо тих, що стосуються організації передачі знань та забезпечення доступу до них; отримати додатковий дохід на основі так званого ефекту масштабу, охоплення та синергії; створити нові робочі місця на території структури, а разом з цим, покращити якість робочої сили на основі проведення спеціальної підготовки чи перепідготовки; отримати додаткові можливості щодо залучення більш кваліфікованих послуг консалтингу та багато інших переваг.

2) Наявність лідируючих учасників мережевої структури.

Світовий досвід свідчить, що близькість учасників до допоміжних організацій (фірм) і постачальників дає можливість значно зменшити витрати та зміцнити зв'язки співробітництва.

3) Присутність прямих і непрямих зв'язків між діючими учасниками, функціональних взаємодій між ними.

4) Обов'язкова наявність кооперації, а також спеціалізації та конкурентних відносин.

Всі види мережевих структур є спеціалізованими у галузях. Тобто всі учасники мережевої структури пов'язані один з одним через основну діяльність, здійснюють свою діяльність на одному ринку. При цьому характер спеціалізації не в обов'язковому порядку має бути обмеженим яким-небудь сектором, а, навпаки, кластери можуть розвиватися у комбінованих напрямках.

Досвід свідчить про те, що під час конкуренції між собою фірми мають властивість удосконалюватися. Залежно від особливостей ринку, на якому функціонують учасники, вони можуть прагнути отримати переваги, завдяки: по-перше, скороченню витрат, проникненню на нові ринки та появі нових клієнтів. При цьому учасники, що діють на одному рівні, мають можливість кооперуватися навколо головної діяльності, органічно доповнюючи один одного. А також це, у свою чергу, сприяє залученню ресурсів, які не були доступні їм в ізоляції один від одного.

Досягнення ж ефекту масштабу відбувається за рахунок розподілу ресурсів та ризиків і розвитку взаємодоповнюючих функцій.

5) Присутність технологічного взаємозв'язку галузей.

Це означає, що фірми, які в сукупності утворюють мережеву структуру, технологічно пов'язані між собою.

У світі – це постачальники факторів виробництва, машин, послуг сервісу, а також фінансові інститути та підприємства, що виготовляють супутню продукцію.

6) Присутність великої кількості діючих осіб.

Досвід показує, що мережеві структури, а зокрема кластери, складаються з поєднань (комбінацій) галузей, які виготовляють готову продукцію, матеріали, а також галузей, які виконують сервісне обслуговування. Зазвичай у кластері беруть участь традиційні галузі економіки, а також і ті, що належать до високих технологій. В основному кластери складаються із середніх і малих фірм, але трапляється так, що і з великих. Такого роду розбіжності відображають розбіжності у структурах відповідних галузей.

Більш розвинені мережеві структури мають глибші та значно спеціалізованіші бази постачальників, розгалужений масив суміжних галузей, а також більший масштаб галузей, що підтримують. При появі нових фірм і галузей, при занепаді чи звууженні вже існуючих межі мережевої структури змінюються.

Картографування кластерів свідчить про те, що вони, як правило, включають багато фірм малого та середнього розміру. Але не лише фірми можуть бути учасниками кластеру. Кластери мають можливість укласти інтенсивні альянси з університетами, організаціями споживачів і дослідницькими інститутами тощо.

7) Присутність «критичної маси».

З метою досягнення помітної внутрішньої динаміки будь-яка мережева структура повинна залучати велику кількість учасників для того, щоб досягти критичної маси. Саме наявність так званої критичної маси дає можливість сформувати та на довгий час зберегти зв'язки, що безперервно змінюються, між гнучкими малими фірмами та великими постачальниками ресурсів.

Також критична маса може давати властивість кластеру зберігати стабільність до зовнішніх впливів. А відсутність критичної маси, навпаки, робить кластер вразливим до втрати великої кількості вагомих учасників.

Здійснивши аналіз 290 кластерів, досвід показує, що в 43% випадків вони склали менше ніж із 100 компаній, в 15% – від 100 до 200 компаній, в 10% – від 300 до 400, в 26% – більше 600. Як приклад можна навести текстильний кластер в Прато (Італія), в якому було виокремлено більше ніж 9000 компаній-учасників.

Але при цьому важливо зазначити, що критична маса є нестабільним явищем, на яку легко впливають зовнішні фактори. Наприклад, у таких галузях економіки, як фармацевтика, ядерна фізика судно- та автомобілебудування, досягти критичної маси надзвичайно важко.

8) З'являється можливість отримати вигоди, синергетичний ефект для учасників структури, а також присутність і певних внутрішніх і зовнішніх ризиків.

При об'єднанні зусиль усіх фірм, що задіяні, утворюється так званий синергетичний ефект, суть якого полягає у збільшенні загального ефекту значно більшої величини у порівнянні з ізольованим функціонуванням (якщо б вони діяли незалежно один від одного) учасників структури.

Реалізувати такий синергетичний ефект можна за рахунок технологічного та технічного переоснащення, скорочення трансакційних витрат, зваженого використання трудових, фінансових, виробничих, інноваційних, інформаційних ресурсів, а також сталості взаємозв'язків і забезпеченню умов для поєднання з управлінням та плануванням територій.

Ці ключові ознаки, сформовані на основі досліджень функціонування мережевих структур у світі, є необхідними характерними елементами кластерів задля досягнення ними успіху не лише на регіональному, а й на світовому ринках. У багатьох країнах, що розвиваються активними темпами, поетапно формується процес активного взаємозв'язку великих, малих і середніх фірм. При цьому регіональна політика направлена на підтримку реального сектору економіки за рахунок соціально-економічного росту.

У сучасному світі спостерігається посилення глобальної конкуренції, а особливо в тих країнах з ринковою економікою. В таких умовах пріоритетним стає прискорене об'єднання малих і середніх підприємств, що зосереджуються навколо крупних фірм, які займають лідируюче положення. Такого роду згрупування засноване на основі виробничих, комерційних та науково-технологічних інтересів у межах географічно обмежених територій.

Такий феномен у стратегії економічного розвитку реального сектору економіки з'явився не тепер, а він має свою власну історію формування та поширення. Як факт можна згадати праці англійського економіста А.Маршала та економіста авст-

рійського походження Й.Шумпетера, які побачили світ на межі кінця XIX – початку XX ст. А вже згодом це явище докладніше вивчалось М.Портером, про якого згадувалось вище. Саме він дослідив діяльність 100 найконкурентніших угруповань великих і середніх фірм, які спільно здійснювали свою діяльність у багатьох країнах світу.

Такого роду об'єднання фірм чи підприємств формуються з огляду на те, що, досягнувши високого рівня конкурентоздатності, одна чи декілька крупних фірм поширюють свій вплив на ділові взаємовідносини найближчого оточення. Далі ж з часом утворюється стійка мережа з найкращих постачальників і споживачів. При цьому важливо зазначити, що таке об'єднання сприяє активному зростанню конкурентоспроможності усіх учасників компаній. Ці об'єднання і називають мережевими структурами, а саме: кластерами, альянсами.

Кластер – це об'єднання, спілка економічних, тісно пов'язаних і територіально близько розташованих компаній, які сприяють взаємному розвитку та посиленню конкурентоспроможності кожної з них. Їх можна назвати неформальними об'єднаннями лідируючих підприємств із середніми та малими фірмами, винахідниками технологій, ринковими інститутами та споживачами чи постачальниками, які взаємодіють один з одним у межах єдиного ланцюга, на основі якого створюється додаткова вартість. Обов'язковим є той факт, що всі ці об'єднання згруповані на обмеженій території з метою спільного проведення діяльності. Починаючи з другої половини XX ст. активно почав зростати інтерес до ідеї розвитку економіки на основі формування мережових структур. Вибухового характеру, так би мовити, ця ідея набула приблизно в 1980-1990-ті роки. Першими були Північна Америка та Європа, за якими стрімко слідували інші високорозвинені країни світу.

Що ж викликало такий ажіотаж та інтерес до інновації у розвитку економіки? Перш за все, це успішний досвід об'єднання ІТ-компаній США (штат Каліфорнія) Кремнієвої Долини (Silicon Valley). У рамках кластеру Silicon Valley за період з 1999 р. до 2001 р. венчурні інвестиції збільшилися до 69 млрд доларів США з 2 млрд.

Успішний досвід Каліфорнії наслідували й інші штати США, застосували відповідні програми щодо розвитку регіону та економіки за допомогою кластерної моделі. Така тенденція застосовувати мережеві стратегії (зокрема кластерні) перетворилася в добру традицію і до нашого часу активно та успішно реалізується у сотнях інших країн у США.

У США формуються спеціальні комісії щодо створення мережових структур, а наукову роботу здійснюють наукові центри та університети. Необхідний первинний капітал надається адміністрацією відповідного штату, а згодом приватні компанії залучають свої засоби. У рамках таких об'єднань учасники спільно долають труднощі, опікують проблемами посилення позицій один одного, а також здійснюється процес контролю розподілу прибутків учасників даної структури. В США вже на початку XXI ст. у кластерах було задіяно 63% всього працездатного потенціалу, а частка ВВП, що вироблялася кластерами, становила 67%. До числа найбільших за обсягами виробництва світових кластерів можна віднести такі (таблиця 1).

Подібно до США економіка Канади сформувалася аналогічно. До найвпливовіших і найбільших кластерів Кадани можна віднести Саскатонський агропромисловий та Монреальський біохарчовий (Квебек).

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

У Європі процеси кластеризації активно почали розвиватися ще з 1968 р. У рамках Європейського Союзу було сформовано структури, які були головними віхами на шляху кластеризації економіки ЄС (таблиця 2).

Таблиця 1

Найбільші за обсягами виробництва світові кластери

№	Штат США	Лідуючі кластери світу та їх вид діяльності
1	Каліфорнія	- «Silicon Valley» («Кремнієва долина») – ІТ-технології, біо-технології, мікроелектроніка та венчурний капітал
2	Орегон	- Орегон (Портленд, або Орегон) – електровимірювальне обладнання, обладнання для обробки дерева, ЛПК
3	Лос-Анжелес	– аерокосмічна та оборонна промисловість, індустрія розваг
4	Колорадо	– пошук корисних копалин, комп'ютерні системи та послуги інженерії
5	Луїзіан	– хімічна промисловість
6	Іллінойс	– сільсько-господарське обладнання
7	Мічіган	– виробництво годинників та меблів
8	Пенсільванія	– фармацевтика
9	Луїсвілл	– лікарняне обладнання
10	Північна Кароліна	– синтетичні волокна, трикотаж, меблі
11	Західний Массачусетс	– полімери

Таблиця 2

Основні етапи масової кластеризації економіки у Європі

№	Рік	Подія
1	березень 1975 р.	- Європейський фонд регіонального розвитку
2	серпень 1988 р.	- Європарламентом була прийнята Хартія регіоналізму; - почала функціонувати Рада регіональних і місцевих об'єднань
3	грудень 2000 р.	- Самміт в Лісабоні затвердив обов'язковість формування країнами ЄС національних програм кластеризації; - створено ERA (European Research Area) «Європейський дослідницький простір»; - затверджена Програма розвитку Регіональних Інноваційних Систем» (RIS)
4	лютий 2007 р.	- Самміт в Брюсселі схвалює «Маніфест кластеризації Європи»
5	21 січня 2008 р.	- Самміт в Стокгольмі оголошує «Європейський кластерний меморандум», що є планом дій Європи по забезпеченню зростання конкурентоздатності

Також цікавим прикладом європейських процесів кластеризації є добре відомий кластер «БіоДолина», що спеціалізується на біофармацевтичній промисловості.

Межі цього кластеру охоплюють французький регіон Альзас, кантони північно-західної Швейцарії та німецьку землю Баден-Вюртемберг. На його території сформувалися і успішно ведуть свою діяльність такі наукові установи, як університети та дослідницькі центри, а також зосередилися численні штаб-квартири таких світових фармацевтичних гігантів, як Новартіс, Рош, Сіба та філії великих фармацевтичних підприємств (Джонсон і Джонсон, Файзер, Санофі-Авентис).

Свою діяльність кластер «Біодолина» проводить на основі програми INTERREG. Дана програма забезпечила велику частину фінансування (близько 40% від загального бюджету у 2,2 млн євро) видатків, пов'язаних із створенням Біодолини у період з 2010 по 2013 рік.

А також окрім цього, реалізація програми INTERREG забезпечила утворення нових підприємств малого та середнього бізнесу у даному регіоні. З 2011 по 2014 рік, в рамках програми INTERREG, Біодолина отримала додаткове фінансування у розмірі 2,4 млн євро, 36% від якого надав ЄС, а решту забезпечили інші партнери. Мета програми INTERREG полягала у підтримці діяльності біофармацевтичного кластеру і підвищення рівня обізнаності з Біодолиною в Європі та цілому світі. Біодолина й надалі продовжує користуватися коштами ЄС, зокрема в рамках програми INTERREG.

Цікавим також є нещодавно сформоване транскордонне об'єднання «Medicon Valley» («Долина Медікон»), що розташована навколо затоки Ересунн (регіони Данії та Швеції). Вона нараховує 27 лікарень, 14 університетів з 4000 дослідниками та 138 000 студентами. Результатами формування такого об'єднання є значні успіхи, шалений інтелект та досягнення в економіці, які, у свою чергу, сприяли створенню 35 000 робочих місць більш ніж на 180 підприємствах.

Закордонний досвід формування мережових структур можна представити такими найбільшими кластерами (таблиця 3) як кластер біотехнологій, німецько-голландський транскордонний кластер, португальсько-іспанський кластер та інші.

В Європі з високим рівнем процесів кластеризації виділяються такі країни, як Італія та країни Балтійського регіону.

Італія добре відома як країна класичного малого бізнесу. І на сьогодні широкої розповсюдженості набули так звані індустріальні округи, які вважаються прототипами кластерів. Сьогодні в Італії таких структур нараховується близько 250. В них здійснюють свою діяльність більше мільйона малих та середніх фірм і підприємств. Більша їх частина спромоглася перетворитися у світові компанії, що займають лідируючі положення на відповідних ринках, при цьому збільшуючи свою долю на ринку до 50-80%.

Важливо зазначити, що значну роль відіграє держава у формуванні мережових структур. А саме: вона надає допомогу так званим індустріальним округам завдяки забезпеченню знижок на експорт, через залучення інвесторів і надання гарантійного забезпечення й можливості консалтингу.

Значну роль у активізації процесів розвитку і поширення кластеризації належить Німеччині. Говорячи про це, слід уточнити, що перевага надається впровадженню високоякісних, новітніх технологій через об'єднання зусиль промисловості та науки.

Саме в Німеччині функціонує найвідоміша у всьому світі трійка кластерів, що мають назву «Силіконова Долина 21 сторіччя». Це Мюнхен, Гамбург, Дрезден. До цього в Німеччині функціонує велика кількість промислових кластерів. Найбільшими з них можна вважати автомобільні кластери в 10 землях.

Лідери серед мережевих структур світ

№	Мережева структура	Характеристика, територія
1	Кластер біотехнологій	регіон Орезунд (Данія-Швеція) об'єднує мережу численних фармацевтичних і біотехнологічних фірм, університетські лікарні та університети
2	Німецько-голландський транскордонний кластер	м. Твенте здійснює свою діяльність у виробництві пластмас, металообробки та біомедичному секторі
3	Німецько-голландський кластер	м. Венло, створений на базі транснаціональних корпорацій Osè i Nedcar
4	Бельгійсько-голландський кластер «Долина Доммель»	спеціалізується з питань впровадження високих технологій та інновацій
5	Португальсько-іспанський кластер	Спеціалізується у виробництві автомобілів
6	Транскордонний кластер з виробництва скла	Верхня Австрія, Баварія, Богемія
7	Текстильний кластер	Нижня Австрія та Богемія
8	Технологічний кластер	регіони Австрії та Словенії

Також не можна не згадати німецьку програму формування та розвитку біотехнологічних кластерів, які заслуговують особливої уваги і засновані на основі регіонального розміщення фірм. При цьому фінансовими ресурсами такі кластери забезпечуються із федеральних і місцевих джерел.

Цікаво також згадати досвід Фінляндії, яка активно долучилася до кластеризації власної економіки після того, як втратила ще в 1991 р. свій основний ринок – СРСР. Саме ця подія стала основною причиною того, що вже до 1993 р. у Фінляндії була розроблена концепція порівняно нової політики у галузі промисловості. Це було широкомасштабне дослідження, що мало назву «Advantage Finland – The Future of Finnish Industries». Дана концепція заснована на проведенні аналізу структури, описі тенденцій розвитку та глибокій оцінці перспектив дев'яти конкурентоспроможних кластерів Фінляндії, які включають в себе телекомунікаційний, металургійний, лісовий, харчовий, будівельний, інформаційний, бізнес-послуг, енергетичний, машинобудівний та охорони здоров'я.

Надзвичайно цікавим є досвід формування кластерів у Японії. Особливістю процесів кластеризації економіки Японії є традиційна схема субпідрядних і субконтрактних зв'язків між значною кількістю великих та малих фірм.

Традиційний великий японський кластер, яких нараховується близько 700, включає в себе одне головне підприємство, яке використовує послуги двох чи трьох рівнів фірм, що, зазвичай, розміщені територіально близько до нього.

Самостійні ж субпідрядники на основі довгострокових контрактів співпрацюють з головною фірмою. Прикладом може бути всесвітньвідомий кластер Toyota. Він складається з 122 прямих постачальників, 37 субпідрядних малих та середніх підприємств.

За допомогою субпідрядників утворюються так звані клуби. Вони мають сильні ринкові бар'єри для новачків і закордонних конкурентів. Це зменшує потенційну конкуренцію, яка й властива ринкам з вільною конкуренцією, а суто цінові мірку-

вання при закупівлі компонентів сприяють покращенню та оптимізації виробництва. В результаті цього в регіонах з широкою концентрацією автомобільних і суміжних виробництв створюються умови для формування кластерів.

Ще одним прикладом мережевих структур є стратегічні альянси. На сьогодні, коли прискорюються соціально-економічні процеси та активними темпами здійснюється глобалізація економіки та конвергенція галузей, стає необхідним визначити адекватні та дієві шляхи здобуття конкурентних переваг з метою забезпечення стабільного функціонування і розвитку підприємств. І на практиці часто трапляється так, що надзвичайно важко виключно власними силами за допомогою внутрішніх ресурсів і потенціалу вирішити такі питання, тому саме це зумовлює виникнення різних форм і видів партнерств, співробітництв, а зокрема й таких мережевих структур, як альянси. І вже сьогодні їх можна по праву назвати стратегічним імперативом вдалого розвитку підприємницької діяльності у довгостроковій перспективі.

Перш за все стратегічними альянсами називають корпоративні взаємовідносини між кількома (двома чи, як правило, більше) фірмами на довгостроковий період. Елементарними прикладами науково-дослідного співробітництва є довгострокові договори про доставки та спільне підприємство. Статистичні дані доводять, що такі об'єднання є важливими не лише для національного, але й міжнародного підприємництва та для економіки тих країн, що залучені до них.

У наш час альянси активно розвиваються і поширюються: значна кількість підприємств, що раніше досить рідко ставали членами такого роду мережевих структур, відтепер створюють їх регулярно. Яскравим прикладом є всесвітньовідомі корпорації англійського походження British Telecom та American Telephone and Telegraph (АТТ), які об'єдналися і створили спільне підприємство телефонного зв'язку. Сьогодні ж нове об'єднання функціонує на території Північної та західної частини Південної Америки, Азії, Європи та Океанії. Загалом територія охоплює майже 200 країн та прилеглих територій. Цікаво також зазначити, що річний оборот становить 14 млрд доларів, а щорічний прибуток в рази перевищує 1,5 млрд доларів.

Черговим прикладом є високо конкурентні американські корпорації IBM, Apple Computer, АТТ та німецька фірма Siemens, які утворили альянс. У рамках такої структури буде створюватися ідентична продукція та розробляються комп'ютерні стандарти сумісності техніки, яка виготовляється різними конкурентними підприємствами.

Кожна держава, що вступає до альянсу, має низку переваг. Перш за все, це значна економія на різноманітних видах виробничих витрат за рахунок ефекту масштабу, по-друге – це оптимізація НДДКР, по-третє – одержання доступу до матеріальних та нематеріальних ресурсів (активів) партнерів даного утворення. Також мотивами є переваги, що отримуються при сумісному використанні виробничих потужностей та об'єднанні зусиль при виготовленні продукції; також зменшення рівня невизначеності та підвищення стабільності у розвитку, оскільки у довгострокових відносинах з партнерами поєднується їхній досвід і ресурси, при цьому зменшуються ризики у здійсненні діяльності; передача технологій, знань і проведення спільних досліджень, спільна розробка складних виробів. Дані переваги проявляються як у короткостроковому, так і дієві у довгостроковому періоді.

Також цікавими є статистичні дані щодо того факту, що велика кількість альянсів ліквідується у тому випадку, коли один з членів приймає рішення придбати іншого. У 2013 р. проведені дослідження засвідчили, що 170 компаній-членів альян-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

сів з часом ліквідувалися і у 80% партнери були поглинуті одним з учасників того чи іншого альянсу.

Міжнародні альянси утворюють підприємства різноманітних галузей економіки, а найчастіше – це хімічна та фармацевтична промисловості, електроустаткування та комп'ютери, а також телекомунікації та послуги у сфері фінансів.

Світовий досвід свідчить про такі тенденції у формуванні альянсів: останніми роками стратегічні альянси формувалися за рахунок придбання частини акцій інших компаній. Наприклад, це угоди General Motors з фірмами Японії. General Motors придбали 25% капіталу Fuji Heavy Industries за 1,6 млрд доларів, при цьому уклали угоду про широкомасштабне співробітництво в галузі розробки та виробництва вантажних і легкових автомобілів та комплектуючих до них.

Важливо зазначити ще й той факт, що однією з найрозповсюдженіших форм міжнародних альянсів є так звані транскордонні стратегічні альянси або ТСА. В нашому столітті вони надзвичайно розповсюджені, а кількість їх зростає активними темпами. Дані свідчать, що станом на 2014 р. найактивнішими у формуванні ТСА є Сполучені Штати Америки (51%), країни Західної Європи (30%) та країни Східної Азії (10%). Останнім часом активно змінюється структура учасників ТСА та зростає роль компаній Китаю. Яскраві приклади формування і вдалого здійснення господарської діяльності можна представити такими мережевими структурами (альянсами) (табл. 4).

Таблиця 4

Найбільші стратегічні альянси світу

№	Назва альянсу	Характеристика
1	Nestle і Coca-Cola	Виготовлення та реалізація холодного чаю Nestea, розробленого Nestle; реалізується через роздрібну мережу Coca-Cola
2	Samsung і Intel	Розробка пристроїв оперативної пам'яті
3	Cisco System	кабельні модеми (в кооперації)
4	Toshiba і Thomson	Виробництво та реалізація DVD-плеєрів та відеомагнітофонів
5	American Telephone and Telegraph + British Telecom	Галузь телефонного зв'язку . Північну і значна частина Південної Америки, Європи, Азії й Океанії (близько 200 країн і територій). Річна виручка -10 млрд доларів. Щорічний прибуток перевищує 1 млрд доларів

Висновки та пропозиції. Отже, в сучасних умовах кластерна модель розвитку економіки набула значного поширення. Вона стала винятково центральною складовою у промисловості країни як інноваційна концепція її активного розвитку та підтримки. Саме вона спроможна створити новітнє технологічне ядро. Головною її метою є сприяння реалізації проектів розвитку регіонів та її учасників.

Також можна підсумувати, що в умовах активної глобалізації економіки такий вид мережових структур, як кластери та стратегічні альянси став надзвичайно розповсюдженим. І з метою їх формування та успішного функціонування необхідно правильно обирати способи та методи управління ними. І процес формування кластерів і альянсів у реальному секторі економіки є неминучим при інтеграції активів, а підтвердженням цього є приклади існування лідируючих світових мережових структур, які з роками розширюються і поглинають все більшу і більшу частку тієї чи іншої галузі світової економіки.

Здійснюючи розгляд світового досвіду формування таких мережевих структур як кластери, не можна не зазначити того, що Україна також не позбавлена потенціалу для проведення кластеризації як у сфері сучасних технологій, так і у традиційних напрямках виробництва. Як свідчить закордонний досвід, при створенні мережевих структур держава бере на себе майже половину фінансування, яке може бути здійснене за рахунок місцевих та національного бюджетів. Але для реалізації цього необхідно, на мою думку, якомога сильніше сприяти розвитку на глобальному рівні міжнародній співпраці кластерів нашої країни та світовим кластерними об'єднаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безвушко Є. Кластери та їх роль у відродженні економіки Поділля / Є.Безвушко // Перспективні дослідження. – 1999. – № 2. – С. 17.
2. Вітер І. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як передумова європейської інтеграції України / І. Вітер // Економіка промисловості. – 2003. – № 3 (21). – С. 11-19.
3. Соколенко С.І. Кластери у глобальній економіці / С.І.Соколенко. – К.: Логос, 2004. – 848 с.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції». / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, С.Г. Бабенко та ін. – Офіц. вид. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с. – ISBN 966-7773-68-X.
5. Чевганова В. Кластери та їх економічне значення / В. Чевганов, В. Брижань // Економіка України. – 2002. – №11(492). – С. 38-39.
6. Хоменко І.О. Стратегічні орієнтири розвитку транспортної мережі міста з урахуванням процесів кластеризації / І.О. Хоменко, В.В. Концева // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – К.: НТУ, 2014. – Вип. 13. – 314-330 с.
7. Хоменко І.О. Формування та розвиток транспортних кластерів: теорія і практика / І.О. Хоменко. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 203 с.
8. Стійкий розвиток регіонів України на базі кластеризації (теоретико-методологічний аспект) / [ред. К.Ф. Ковальчука та ін.]. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2012. – 280 с.
9. Хоменко І.О. Автомобільний транспорт у зовнішньоекономічній діяльності регіону / І.О. Хоменко, Є.М. Сич // Збірник наукових праць Київського університету економіки і технологій транспорту. – К.: КУЕТТ, 2004. – Випуск 5. – 169-180 с. (Серія «Економіка і управління»).
10. Хоменко І.О. Потенціал розвитку просторово-господарської структури транспортного ринку регіону / І.О. Хоменко, Є.М. Сич // Збірник наукових праць Київського університету економіки і технологій транспорту. – К.: КУЕТТ, 2005. – Випуск 7. – 72-83 с. (Серія «Економіка і управління»).
11. Хоменко І.О. Системоутворюючі фактори регіонального розвитку / І.О. Хоменко, Є.М. Сич // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2007. – № 31. – 79-83 с.
12. Хоменко І.О. Методичні підходи до формування транспортних кластерів у контексті регіональної стратегії розвитку / І.О. Хоменко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. – № 4 (54). – 238-242 с. (Серія «Економічні науки»)
13. Хоменко І.О. Системно-діалектичний підхід до аналізу транспортних кластерів / І.О. Хоменко, А.В. Базилюк // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – К.: НТУ – 2012. – Вип. 10. – 358-364 с.
14. Хоменко І.О. Організаційно-економічний механізм розвитку транспортних кластерів / І.О. Хоменко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – № 3(60). – 143-149 с. (Серія «Економічні науки»).
15. Хоменко І.О. Еволюція та передумови формування кластерів в умовах реалізації пріоритетів розвитку транспортного комплексу регіону / І.О. Хоменко // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. – К.: ДЕТУТ, 2010. – Випуск 15. – 31-37 с. – (Серія «Економіка і управління»).
16. Хоменко І.О. Особливості формування та функціонування транспортних кластерів як систем / І.О. Хоменко, А.В. Базилюк // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – 2011. – Вип. 8. – 244-248 с.

17. Хоменко І.О. Синергетичний ефект взаємодії підприємств у межах кластеру / І.О. Хоменко // Вісник Національного транспортного університету. – К.: НТУ, 2011. – Вип. 24. – 430-433 с.
18. Хоменко І.О. Класифікація кластерних формувань у сучасних умовах / І.О. Хоменко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – № 2 (58). – 47-53 с. (Серія «Економічні науки»).
19. Хоменко І.О. Структурно-функціональний аналіз системних закономірностей розвитку транспортних кластерів / І.О. Хоменко, В.В. Концева // Вісник Національного транспортного університету. – К.: НТУ, 2012. – Вип. 26. – 408-413 с.
20. Хоменко І.О. Синергетичний ефект функціонування та розвитку транспортних кластерів / І.О. Хоменко, В.П. Ільчук / Матеріали II міжнар. наук.-практ. конференції «Економіка та управління підприємствами», (27-28 листоп. 2014 р.) – Д: ДНГУ, 2014. – 150-153 с.
21. Стеченко Д. М. Концептуальні засади використання системного підходу у дослідженнях рекреаційно-туристичного природокористування / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 72-80.
22. Безуглий І. В. Напрями удосконалення територіальної організації регіональної рекреаційно-туристичної системи / І. В. Безуглий // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 7-8. – С. 93-97.
23. Стеченко Д. М. Наукові аспекти економічної діагностики природно-рекреаційного потенціалу регіону / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – К.: НДІ Мінекономіки України. – 2010. – № 1. – С. 136-139.
24. Хоменко І.О. Застосування гравітаційних моделей для аналізу соціально-економічних явищ та процесів / І.О. Хоменко, В.В. Концева // Вісник Національного транспортного університету. – К.: НТУ, 2009. – Вип. 19. – 261 – 266 с.

REFERENCES

1. Bezvushko E. clusters and their role in reviving the economy skirts / Ye.Bezvushko // Policy Studies. – 1999. – № 2. – P. 17.
2. Wind I. Improving the competitiveness of the national economy as a precondition for the European integration of Ukraine / IV Wind Industry // Economy – 2003. – № 3 (21) – P. 11-19.
3. Sokolenko SI Clusters in the global economy / S.I.Sokolenko. – K.: Logos, 2004. – 848 p.
4. Strategy of economic and social development of Ukraine (2004-2015) «Towards European Integration». / AS Hal'chyns'kyi, VM Heyets, SG Babenko et al. – Official. kind. – K.: IVTS State Statistics Committee of Ukraine, 2004. – 416p. – ISBN 966-7773-68-X.
5. Chevhanova B. Clusters and their economic value / Chevhanov V., V. Brizhan // Economy of Ukraine. – 2002. – №11 (492). – P. 38-39.
6. Khomenko, IA Strategic benchmarks transport network based clustering processes / IO Khomenko, VV // Kontseva project management, systems analysis and logistics. – K.: NTU, 2014. – Vol. 13. – 314-330s.
7. Khomenko I.O. Formuvannya and development of transport clusters: theory and practice / IO Khomenko. – Chernigov, Chernihiv State Institute of Law, Social Technologies and Labour, 2011. – 203 p.
8. Sustainability regions of Ukraine on the basis of clustering (theoretical and methodological aspect) / [ed. KF Kovalchuk et al.]. – Dnepropetrovsk: IMA-Press, 2012. – 280 p.
9. Khomenko, IA Road transport in foreign economic activity of the region / I.O. Khomenko, EN Sych // Proceedings of Kiev University of Transport Economics and Technology. – K.: KUETT, 2004. – Issue 5 – 169-180s. (Series «Economics and Management»).
10. Khomenko, IA The potential of spatial – economic structure of the transport market in the region / IO Khomenko, EN Sych // Proceedings of Kiev University of Transport Economics and Technology. – K.: KUETT, 2005.- Issue 7. – 72-83s. (Series «Economics and Management»).
11. Khomenko, IA A factor of regional development / I.O. Khomenko, EN Sych // Bulletin Chernihiv State Technological University: Coll. Science. works. – Chernihiv, Chernihiv State Technological University, 2007. – № 31. – 79-83s.
12. Khomenko, IA Methodological approaches to the formation of clusters of transport in the context of regional development strategies / IO Khomenko // Bulletin Chernihiv State Technological University: Coll. Science. works. – Chernihiv, Chernihiv State Technological University, 2011. – № 4 (54). – 238-242s. (Series «Economics»)
13. Khomenko, IA System-dialectical approach to the analysis of transport clusters / IO Khomenko, AV // Bazyliuk project management, systems analysis and logistics. – K.: NTU – 2012.- Vol. 10. – 358-364s.

14. Khomenko, IA Organizational-economic mechanism of development of transport clusters / IO Khomenko // Bulletin Chernihiv State Technological University: Coll. Science. works. – Chernihiv, Chernihiv State Technological University, 2012. – № 3 (60) .- 143-149s. (Series «Economics»).
15. Khomenko, IA Evolution and prerequisites for the formation of clusters in terms of implementing the priorities of the transport sector in the region / IO Khomenko // Proceedings of the State Economic and Technological University transportu.- К .: DETUT, 2010. – Issue 15 – 31-37s. – (Series «Economics and Management»).
16. Khomenko, IA Features of formation and functioning of clusters as transport systems / IO Khomenko, AV Bazyliuk //project management, systems analysis and logistics. – 2011. – Vol. 8. – 244-248s.
17. Khomenko, IA Synergetic effect of interaction between companies within the cluster / IO Khomenko // Proceedings of the National Transport University. – К .: NTU, 2011. – Vol. 24. – 430-433s.
18. Khomenko, IA Classification cluster formations in modern conditions / IO Khomenko // Bulletin Chernihiv State Technological University: Coll. Science. works. – Chernihiv, Chernihiv State Technological University, 2012. – № 2 (58) .- 47-53s. (Series «Economics»).
19. Khomenko, IA Ctrukturno and functional analysis of patterns of development of transport system of clusters / IO Khomenko, V.V.Kontseva // Proceedings of the National Transport University. – К .: NTU, 2012. – Vol. 26. – 408-413s.
20. Khomenko, IA Synergetic effect of the operation and development of transport clusters / IO Khomenko VP Il'chuk / Materials II Intern. scientific-practic. Conference «Economics and Enterprise Management» (Nov. 27-28. 2014) .- D: DNHU, 2014. – 150-153s.
21. Stechenko DM Conceptual framework using a systematic approach in the study of recreational and tourist Nature / DM Stechenko, IV Bezuglyi // Regional Economics. – 2008. – № 4. – P. 72-80.
22. Bezuglyi IV Areas of improvement of territorial organization of regional recreation and tourism system / IV Bezuglyi // Formation of market relations in Ukraine. – 2007. – № 7-8. – P. 93-97.
23. Stechenko DM Scientific aspects of economic diagnostics natural and recreational potential of the region / DM Stechenko, IV Bezuglyi // Formation of market relations in Ukraine: Coll. Science. works. – К .: Research Institute of the Ministry of Economy of Ukraine. – 2010. – № 1. – P. 136-139.
24. Khomenko, IA Application of gravity models to analyze the socio-economic phenomena and processes / IO Khomenko , VV Kontseva // Proceedings of the National Transport University. – К.: NTU , 2009. – Vol. 19. – 261 – 266 p.